



Projektet er gennemført i et samarbejde mellem
Fonden for Entreprenørskab, Tænk tanken DEA
og Industriens Fond.

Undervisning i iværksætteri på erhvervsuddannelserne



DEA

INDUSTRIENS FOND



FONDEN FOR ENTREPRENØRSKAB
MEDLEM AF JA WORLDWIDE

Udarbejdet af:

Jon Østergaard Eilenberg, ph.d., seniorkonsulent, Tænk tanken DEA
Lukas Hidan, seniorøkonom, Tænk tanken DEA
Casper Jørgensen, analyseleder, Fonden for Entreprenørskab
Signe Rasmussen, kvalitativ analysekonsulent, Fonden for Entreprenørskab

Udgivet december 2021

Tænk tanken DEA
Fiolstræde 44
1171 København K
www.dea.nu

Fonden for Entreprenørskab
Ejlskovsgade 3D
5000 Odense C
www.ffefonden.dk

Denne undersøgelse er gennemført i et samarbejde mellem Fonden for Entreprenørskab, Tænk tanken DEA og Industriens Fond.

Undersøgelsen er en del af et større projekt, der indeholder følgende udgivelser, der alle er tilgængelige her <https://ffefonden.dk/viden/vidensbank/ivaerksaetteri-pa-erhvervsuddannelserne-analyserapporter/>:

- Undervisning i iværksætteri på eud
- Hvilke faglærte starter virksomhed og hvilke virksomheder overlever?
- Undervisning i iværksætteri nationalt og internationalt
- Opsamlingsrapport

Projektets partnere vil gerne takke følgegruppen, der har været tilknyttet projektet. Følgegruppen bestod af:

Christina Laugesen

Chefkonsulent, Lederne

Christian Schultz

Sekretariatschef, Landbrugsskolerne

Jens Kirkegaard

Uddannelseskonsulent, 3F

Karina Beg Poulsen

Chefkonsulent, DA

Kasper M. Rasmussen

Chefkonsulent, SMV Danmark

Lars Ahm

Konsulent, Tekniq-arbejdsgiverne

Marianne Kragh

Chefkonsulent, Dansk Erhverv

Merete Hende

Chefkonsulent, Industriens Uddannelser

Mette Louise Pedersen

Chefkonsulent, DI

Morten Theodor Bay

Næstformand, Uddannelsesforbundet

Pernille Hjermov

Chefkonsulent, NCE

Susanne Ottesen

Leder af Politik og uddannelse, HK

Tove Svejstrup Christensen

Eud-direktør, TEC, Danske Erhvervsskoler og Gymnasier

Indhold

Intro	1
Hovedkonklusioner	3
Implikationer	7
Relevansen af at undervise i iværksætteri	9
Hvem underviser i iværksætteri?	13
Barrierer for at undervise i iværksætteri	17
Undervisning i iværksætteri i praksis	23
Undervisernes egen erfaring med iværksætteri	27
Appendiks	31
- Datagrundlag	31

01

Intro

I lyset af den politiske interesse for øget rekruttering til erhvervsuddannelserne samt den store andel af faglærte, som starter egen virksomhed, er det nødvendigt med indsigt i hvordan erhvervsuddannelserne forbereder faglærte til en karriere som iværksætter. Det er formålet med dette projekt, "Iværksætteri på erhvervsuddannelserne", som er gennemført i et samarbejde mellem Fonden for Entreprenørskab og Tænk tanken DEA, med støtte fra Industriens Fond.

I denne delrapport undersøges det, hvordan der arbejdes med iværksætteri på erhvervsuddannelserne, herunder hvilke underviserkompetencer, der er til stede for undervisning i iværksætteri, samt underviseres oplevede barrierer i undervisningen. Delundersøgelsen bygger på en spørgeskemaundersøgelse blandt knap 2.500 undervisere på erhvervsuddannelserne samt interviews med undervisere.

For det andet tegnes i en særskilt rapport et overblik over omfanget af iværksætteri blandt faglærte, samt hvilke faglærte der starter egen virksomhed. Derudover undersøges overlevelsesgraden blandt virksomheder startet af faglærte. Delundersøgelsen bygger primært på en analyse af registerdata og interviews med faglærte iværksættere.

For det tredje kortlægges i en særskilt rapport viden om iværksætteri på erhvervsuddannelserne i Danmark og i udvalgte europæiske lande, herunder eksempler på god praksis indenfor undervisning i iværksætteri på erhvervsuddannelserne.

Hovedresultater og anbefalinger fra projektet præsenteres i en samlet opsamlingsrapport, som inddrager resultater fra tre delundersøgelser.

Læs alle rapporter her: <https://ffefonden.dk/viden/vidensbank/ivaerksaetteri-pa-erhvervsuddannelserne-analyserapporter/>

02

Hovedkonklusioner

Fokus på iværksætteri på erhvervsuddannelserne kan som beskrevet både give faglærte unge redskaber til at kunne starte egen virksomhed og understøtte rekruttering på erhvervsuddannelserne. Uddannelserne på eud er delt op i fire retninger:

- Kontor, handel og forretningsservice (KHF – fx kontor- finans- eller handelsuddannelsen)
- Fødevarer, jordbrug og oplevelser (FJO – fx frisør, slagter eller tjener)
- Teknologi, byggeri og transport (KHF – fx murer, smed eller elektriker)
- Omsorg, sundhed og pædagogik (OSP – fx social- og sundhedshjælper eller tandklinikassistent)

De fleste erhvervsuddannelser er opdelt i et grundforløb og et hovedforløb. Mens grundforløbet introducerer eleverne til faget, er hovedforløbet mere specialiseret med bl.a. fokus på faglige kompetencer og praktikforløb. Desuden skelnes der på erhvervsuddannelserne mellem grundfag og erhvervsfaglige fag. Hvor grundfagene giver eleverne en generel forståelse, er de erhvervsfaglige fag mere fokuserede på specialiserede kompetencer inden for fagene. Grundfagene er som regel koncentreret på grundforløbet og de erhvervsfaglige fag på hovedforløbet, men balancen varierer fra erhvervsuddannelse til erhvervsuddannelse.

Denne undersøgelse baserer sig på spørgeskemabesvarelser fra 1.967 undervisere fra erhvervsuddannelserne. Respondenterne omfatter undervisere fra alle fire uddannelsesretninger, grundforløb og hovedforløb, samt grundfag og erhvervsfaglige fag. Dataene fra spørgeskemaet er desuden suppleret med interviews med syv undervisere, der ligeledes repræsenterer forskellige uddannelsesretninger, fag og forløb (se også appendiks 1: Datagrundlag).

Nedenfor er hovedkonklusionerne fra undersøgelsen:

- Der er udbredt opbakning til at undervise i iværksætteri blandt undervisere på erhvervsuddannelserne. 44 pct. af de adspurgte undervisere fandt det vigtigt eller meget vigtigt, at der på erhvervsuddannelserne bliver undervist i elementer, der understøtter opstart af virksomhed. Samtidig mente knap 50 pct., at det var deres opgave at undervise i emnet. En række interviews med undervisere viste dog også, at der er store forskelle mellem uddannelsesretninger, elevgrupper og individuelle underviseres tilgang.
- Den overordnede enighed om vigtigheden af at undervise i iværksætteri dækkede over forskelle mellem de fire uddannelsesretninger. Der var stor opbakning til og engagement i undervisning i iværksætteri blandt undervisere på KHF, FJO og KHF. Undervisere fra OSP var mindre tilbøjelige til både at opfatte emnet som relevant, have erfaringer med det og undervise i det.
- Underviserne oplevede barrierer for at kunne undervise i iværksætteri. Blandt de undervisere, der så det som deres opgave at undervise i iværksætteri, blev de tre største barrierer angivet til at være mangel på efteruddannelse, mangel på tid og utilstrækkeligt undervisningsmateriale. Dertil nævnte interviewpersonerne en række andre barrierer, såsom elevernes manglende forudsætninger samt forskellige opfattelser af eud-undervisningens opgave blandt uddannelsesstederne og eksisterende virksomheder.

- En gruppe af undervisere underviste ikke i iværksætteri, selvom det er deres opgave. 15 pct. af de undervisere, der så det som deres opgave at undervise i iværksætteri har svaret, at de ikke underviser i emnet. For samtlige respondenter var det næsten halvdelen, hvoraf en del dog underviste i fag, der ikke umiddelbart relaterede sig til iværksætteri.
- Undervisning i iværksætteri foregår primært på grundfagene frem for de erhvervsfaglige fag. Knap hver tredje af dem, der primært underviste på grundfagene, og som havde til opgave at undervise i iværksætteri, angav, at de i nogen eller høj grad inddrog iværksætteri i deres undervisning. Det samme gjorde sig gældende for godt hver femte underviser fra de erhvervsfaglige fag. Eksempler på konkrete elementer inkluderede deling af egne erfaringer, oplæg fra inviterede iværksættere og caseforløb.
- Det var især undervisere med erfaring inden for iværksætteri, der underviste i emnet. På uddannelsesretningerne KHF, TBT og FJO havde mellem 90 pct. og 95 pct. af de undervisere, der så det som deres opgave at undervise i iværksætteri, en eller anden form for erfaring. På OSP var andelen ca. 80 pct. I interviewene blev det beskrevet, hvordan erfaring med iværksætteri kan være med til at gøre undervisningen i emnet konkret og vedkommende for eleverne.



03

Implikationer

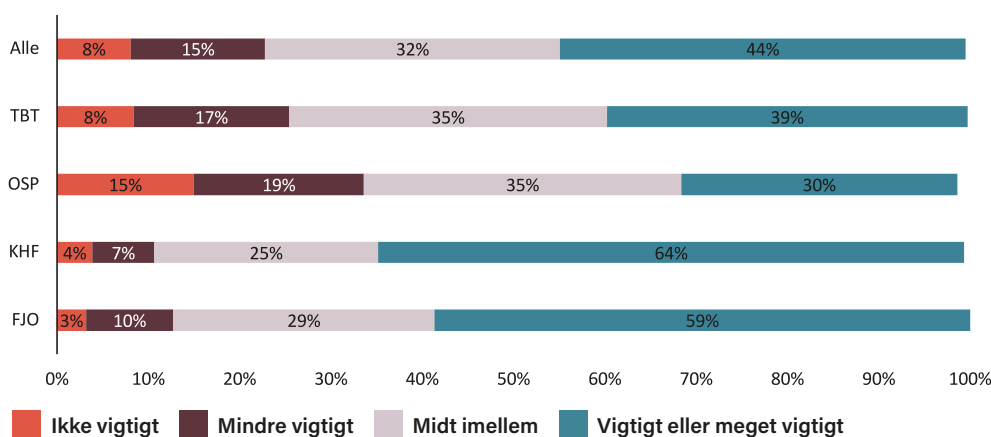
Som nævnt i indledningen er det vigtigt at sikre god undervisning i iværksætteri på erhvervsuddannelserne. Samtidig viser resultaterne af denne undersøgelse, at det er vigtigt at holde sig forskellene mellem uddannelsesretningerne for øje. Erhvervsuddannelser inkluderer alt fra detailhandel over landbrug og håndværk til pædagogik, og alle disse uddannelser har deres eget særpræg, egen specifikke fagsammensætning og egne indgange til arbejdsmarkedet. Det vil derfor være vanskeligt at anbefale konkrete tiltag, der passer til alle retninger og alle fag. Der er imidlertid en række fælles opmærksomhedspunkter, man bør holde sig for øje, såfremt man ønsker at styrke undervisningen i iværksætteri på erhvervsuddannelserne:

- Udfordringer med fagmål og tid: Resultaterne i denne undersøgelse peger på, at fagmålene for mange erhvervsuddannelser ikke inkluderer undervisning i iværksætteri, samt at underviserne ikke har tiden til at undervise i emnet. Hvis det er en politisk ambition, at der i højere grad skal undervises i iværksætteri, så kan en nærliggende løsning være at føje emnet til fagmålene og desuden sikre, at underviserne har den fornødne tid til at opfylde pågældende fagmål.
- Manglende kompetencer og undervisningsmaterialer: De største barrierer for at undervise i iværksætteri er, at underviserne ikke oplever, at de har tilstrækkelige kompetencer eller undervisningsmaterialer. For at adressere disse forhold kan man arbejde på efteruddannelse af undervisere samt tilvejebringelse af en øget mængde undervisningsmateriale af god kvalitet. Derved kan man give underviserne de bedst mulige forudsætninger for at opfylde fagmålene, hvis ambitionen er at få mere undervisning i iværksætteri på erhvervsuddannelserne.
- Iværksætteri på omsorg, sundhed og pædagogik: På OSP-retningen uddannes der i høj grad til jobs inden for plejesektoren, sundhedssektoren og dagtilbud. Derved adskiller den sig i nogen grad fra de øvrige tre retninger, når det kommer til iværksætteri, både hvad angår undervisernes erfaringer med emnet og deres kompetencer til at undervise i det. Disse forhold betyder, at beslutningstagere bør tage hensyn til de forskellige forhold, der gør sig gældende på forskellige eud-retninger, hvis undervisere og elever skal have mest muligt ud af eventuelle tiltag.
- Forskel på grundfag og erhvervsfag: Undersøgelsen peger på, at der i højere grad undervises i iværksætteri i grundfagene. På mange erhvervsuddannelser ligger hovedparten af grundfagene imidlertid tidligt i forløbet, hvor eleverne ifølge deres undervisere mangler den fornødne baggrund for at modtage, forstå og omsætte viden om iværksætteri. På den anden side giver en del erhvervsfaglige undervisere udtryk for, at deres fag ikke egner sig til at inkludere iværksætteri. Dette peger på, at beslutningstagere nøje bør overveje, hvornår og i hvilke fag der kan undervises i iværksætteri, inden man iværksætter eventuelle tiltag.
- Autorisation: På nogle uddannelser er det slet ikke muligt at starte egen virksomhed inden for faget uden en erhvervsakademiuddannelse som eksempelvis VVS- eller elinstallatør. Dette forhold bevirker, at undervisning i iværksætteri på visse erhvervsuddannelser vil virke mindre relevant for elever og undervisere. Igen peger dette på, at beslutningstagere bør differentiere mellem uddannelser, når og hvis der skal iværksættes tiltag.

04

Relevansen af at undervise i iværksætteri

44 pct. af respondenterne mente, at det er enten vigtigt eller meget vigtigt, at der undervises i iværksætteri på erhvervsuddannelserne. Bag dette tal gemmer sig imidlertid forskelle mellem de fire uddannelsesretninger, jf. figur 1. Her fremgår det, at især undervisere inden for kontor, handel og forretningsservice (KHF) samt fødevarer, jordbrug og oplevelser (FJO) fandt undervisning i iværksætteri vigtigt. Undervisere inden for teknologi, byggeri og transport (TBT) fandt det overvejende vigtigt, mens undervisere inden for omsorg sundhed og pædagogik (OSP) i mindre grad fandt undervisning i iværksætteri vigtigt.



Figur 1 / Hvor vigtigt undervisere mener, det er, at der generelt undervises i iværksætteri, fordelt på eud-retning.

Anm.: Beregninger på baggrund af 1.966 undervisere på eud

En del af årsagen til de forskellige vurderinger af vigtigheden af at undervise i iværksætteri skal formentlig findes i, at retningerne har forskellige elevgrupper og fokusområder. Fx udtalte Kirsten, der underviser i grundforløbet på FJO, at:

”

Jeg oplever, at mange af de helt unge fra 9. og 10. klasse, en del af dem kommer med den der gejst. At de skal ud og være mesterkokke og have deres egen restaurant eller konditori.”

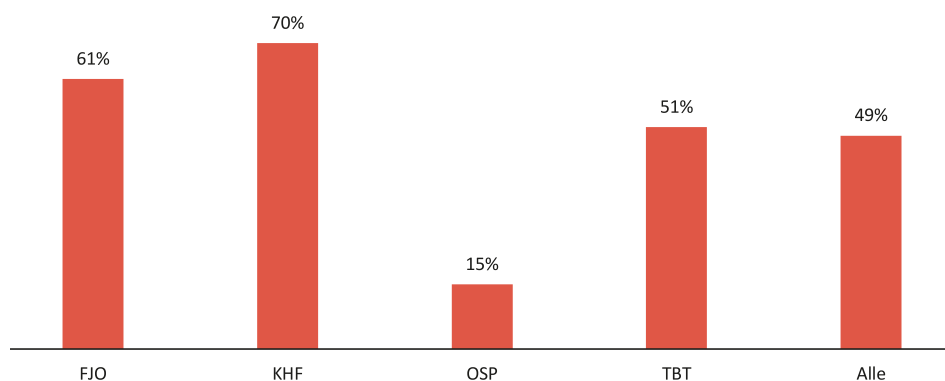
I den modsatte ende af spektret udtalte Eva, der er underviser på hovedforløbet på hjælper- og assistentuddannelserne på OSP, at SOSU-uddannelserne i Danmark primært er designet ud fra de offentlige arbejdspladser behov. Derfor forventer både undervisere og elever, at eleverne bliver ansat i den offentlige sektor efter endt uddannelse. Ligeledes angav mange spørgeskemarespondenter, der underviser på OSP-retningen, at de ikke anså undervisning i iværksætteri som direkte relevant. En OSP-erhvervsfagsunderviser skrev:

”

Jeg mener, at SOSU-faget bedst udføres som i offentligt regi, hvilket ikke udelukker, at eleverne lærer at være kritiske overfor praksis eller tænke innovativt.”

Én ting er, om underviserne mener, at undervisning i iværksætteri er vigtigt, noget andet er, om underviserne mener, at det er deres egen opgave at undervise i emnet. Overordnet set mente halvdelen af respondenterne, at det var deres opgave at undervise i elementer, der kan understøtte iværksætteri, som illustreret i figur 2.

Figur 2 / Hvorvidt underviserne ser det som deres opgave at undervise i elementer, der understøtter iværksætteri, fordelt på eud-retning



Anm.: Beregninger på baggrund af 1.966 undervisere på eud

Ligesom ovenfor dækkede de 50 pct. imidlertid over forskelle mellem de fire retninger, hvor størstedelen af underviserne på KHF, FJO og TBT så det som deres opgave at undervise i elementer, der kan understøtte iværksætteri, mens det kun gjaldt for 15 pct. af OSP-underviserne.

Med hensyn til ansvaret for at undervise i iværksætteri udtalte Lars, der underviste i teknologi og teknik på eux, at han sigtede mod at motivere eleverne og give dem værktøjer til senere brug:

”

Jeg prøver at så nogle små frø i eleverne. Jeg vil gerne have, at de allerede nu får det ind i deres mindset, at 'det ku' være, at jeg skulle starte virksomhed på et tidspunkt'. Det er det, jeg håber på, at jeg kan få en lille iværksætterspire i dem.”

Nogle af de interviewede undervisere tilkendegav, at de ikke så det som deres opgave at undervise i iværksætteri. Dette hang til dels sammen med ovenstående pointe om, at nogle erhvervsuddannelser primært fører til offentlige jobs, hvilket også kunne medføre en bestemt mentalitet blandt undervisere og elever, som en OSP-grundfagsunderviser bemærkede i spørgeskemaet:

”

De fleste SOSU-hjælpere eller SOSU-assistenten (som er dem, jeg underviser mest) skal ud og ansættes i kommunale ansættelsesforhold. Den retning inden for erhvervsuddannelserne er ikke, som håndværkere på andre eud-uddannelser, normalt ude i at skulle starte selvstændigt op. [...] Der er oftest tale om en erhvervsuddannelse, der har en form for 'blue collar'-mentalitet, som jeg ikke har været ansat til at bearbejde.”

En anden fremtrædende årsag til denne vurdering var, at eleverne ikke havde tilstrækkelig interesse eller tilstrækkelige forudsætninger for at beskæftige sig meningsfuldt med emnet. Eksempelvis nævnte Jane, der underviste på KHF, at hun ikke mente, det gav mening at undervise i iværksætteri på grundforløb 1. Dels mente hun, at eleverne er for unge og har urealistiske forestillinger om hvad iværksætteri vil sige, dels at eleverne ofte er svage fagligt. Adskillige spørgeskemabesvarelser tilføjede desuden, at undervisning i iværksætteri ofte var mere brugbart for eleverne hen imod slutningen af deres uddannelsesforløb, da de på dette tidspunkt bedre kunne se relevansen:

”

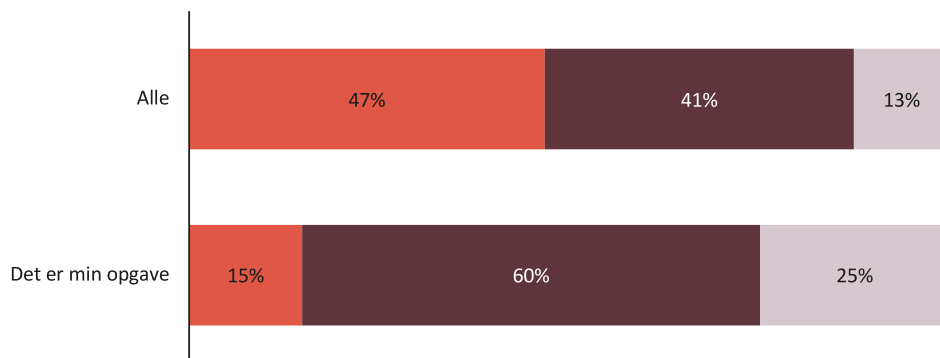
Jeg underviser på grundforløbene. Eleverne kender ikke det fag, som de er på vej ind i. At åbne interesse for at åbne virksomhed må ligge senere i uddannelsen.”

05

Hvem underviser i iværksætteri?

På spørgsmålet om, hvorvidt de underviste i iværksætteri, angav næsten halvdelen af alle respondenter, at de slet ikke inddrog emnet i deres undervisning. Denne andel inkluderer dog undervisere i fag, der ikke nødvendigvis relaterer sig til iværksætteri, som eksempelvis en del af grundfagene.

Fokuseres der på de undervisere, der angav, at undervisning i iværksætteri var en del af deres opgaveportefølje, ser tallene således anderledes ud, som det ses i figur 3. Her fremgår det, at 85 pct. af de undervisere, der angav undervisning i iværksætteri som deres opgave, faktisk også underviste i det. Det betyder, at 15 pct. af denne gruppe angav, at de ikke underviste i iværksætteri, selvom de så det som deres opgave.



Figur 3 / Hvor meget alle respondenter underviser i elementer, der understøtter iværksætteri, i forhold til undervisere, som mener, at det er deres opgave

- Underviser slet ikke i elementer som understøtter opstart af egen virksomhed
- Underviser lidt eller i mindre grad
- Underviser nogen eller i høj grad

Anm.: Beregninger på baggrund af 1.966 undervisere på eud

Ser man nærmere på denne gruppe af undervisere, er det igen OSP-retningen, der skiller sig ud, jf. figur 4. Hver tredje underviser inden for OSP angav, at de ikke underviste i iværksætteri, selvom de egentlig så det som deres opgave.

Som nævnt ovenfor kan noget af forklaringen muligvis findes i, at OSP-retningen repræsenterer et andet jobmarked og et andet værdigrundlag end de øvrige tre retninger. Eksempelvis udtalte Eva, som underviser på OSP-retningen, at selvom det muligvis kunne give mening at undervise i elementer, der understøtter iværksætteri, er det at arbejde i den private sektor præget af en vis skepsis blandt både undervisere og elever. Ifølge Eva skyldes denne skepsis blandt andet, at man på uddannelsesstederne gerne vil udvise loyalitet overfor den offentlige sektor og de faglige organisationer.

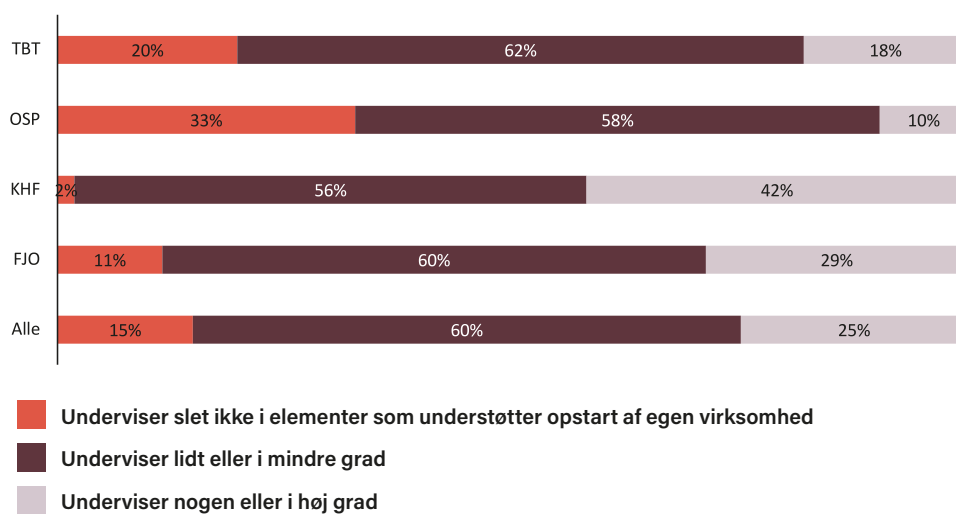
Imidlertid angav ca. 10 og 20 pct. på hhv. FJO og TBT-retningerne, at de ikke underviste i iværksætteri, selvom det var deres opgave. Det antyder, at det ikke kun var på OSP-retningen, at der kunne være udfordringer med at skabe de rette vilkår for meningsfuld undervisning i iværksætteri.

Også på de andre retninger var der et vist fokus på lønarbejde, som forklaret af Jakob, der underviste på gourmetslagter-uddannelsen på FJO-retningen. Jakob anbefalede således sine elever at starte som slagtermestre, fx i et supermarked, så de var sikret en stabil indtægt, inden de eventuelt overvejede at starte deres egen virksomhed. Dette billede blev bekræftet i spørgeskemabesvarelserne, hvor en anden FJO-erhvervsfagsunderviser skrev:

”

I ernæringsassistentuddannelsen uddanner eleverne sig til at arbejde i offentlige professionelle køkkener, så fokus ligger mere på produktudvikling end på opstart af egen virksomhed evt. restaurant.”

Figur 4 / Forskelle mellem eud-retninger med hensyn til, hvor meget respondenter underviser i elementer, der understøtter iværksætteri

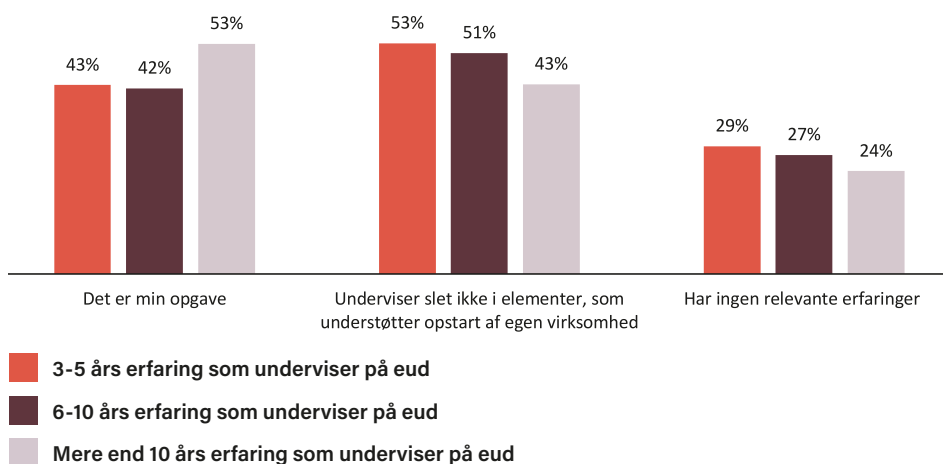


Anm.: Beregninger på baggrund af 1.966 undervisere på eud

I den anden ende af spektret ligger KHF-retningen, hvor kun 2 pct. af respondenterne angav ikke at undervise i iværksætteri, når det var en del af deres opgaver.

Et eksempel på, hvordan man på KHF arbejder med iværksætteri, kom fra underviseren Mie, der tog udgangspunkt i modellen fra "Kickstart²"-programmet, men lavede sit eget undervisningsforløb, hvor eleverne selv udviklede et produkt og en forretningsplan. Desuden arbejdede hun målrettet med at opbygge elevernes selvtillid og selvstændighed, blandt andet i forbindelse med at ringe til virksomheder og "suppliers", hvilket mange elever fandt grænseoverskridende.

Fordelt på anciennitet peger resultaterne desuden på, at mindre erfarne undervisere var mindre tilbøjelige til at undervise i iværksætteri. Som figur 5 viser, havde 43 pct. af underviserne med 3-5 års erfaring det således som deres opgave at undervise i emnet, sammenlignet med 53 pct. af dem med over 10 års erfaring. Samtidig underviste over halvdelen af underviserne med 3-5 års erfaring slet ikke i elementer, der understøtter iværksætteri, sammenlignet med 43 pct. af underviserne med over 10 års erfaring. Ligeledes var underviserne med 3-5 års erfaring gruppen med den højeste andel af respondenter, der ikke havde nogen relevante erfaringer med iværksætteri.



Figur 5 / De mere erfarne undervisere ser det i højere grad som deres opgave at undervise i opstart af virksomhed

Anm.: Beregninger på baggrund af 1.966 undervisere på eud

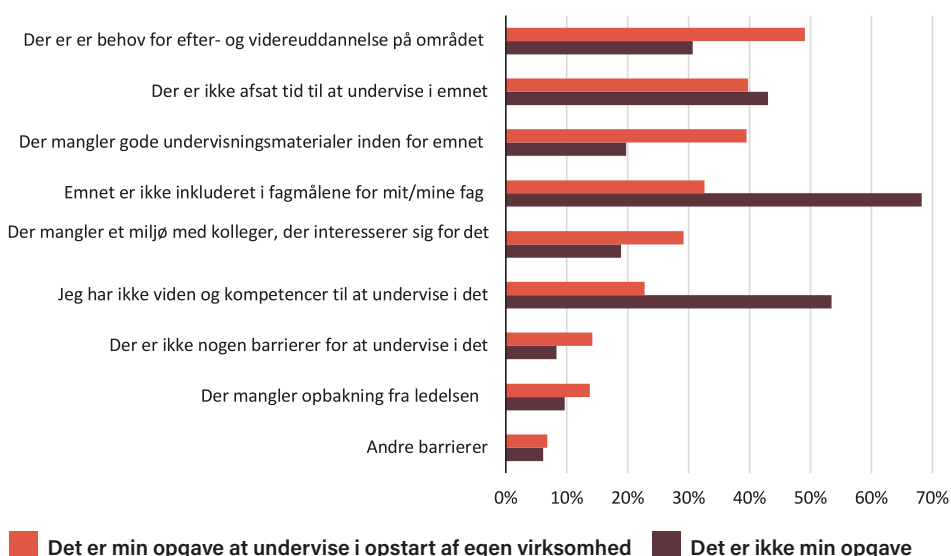
² <https://orcapress.ffe-ye.dk/62542>

06

Barrierer for at undervise i iværksætteri

Blandt de undervisere, der ikke så det som deres opgave at undervise i iværksætteri, blev de tre største barrierer angivet til at være fagmålene, manglende viden og mangel på tid, som det fremgår af figur 6. Især sammenhængen mellem undervisning og fagmål gik igen i besvarelserne med en del formuleringer som denne fra en TBT-erhvervsfagsunderviser:

” Undervisningen er styret af målepinde for de enkelte fag, Mine fag inkluderer ikke iværksætteri.”



Figur 6 / Barrierer oplevet af undervisere, der hhv. havde og ikke havde til opgave at undervise i iværksætteri

Anm.: Beregninger på baggrund af 1.908 undervisere på eud

Adskillige af de interviewede undervisere nævnte også netop disse barrierer, eksempelvis Kirsten fra FJO, der talte om, hvordan underviserne har for travlt til at undervise i iværksætteri, hvis det ikke er inkluderet i fagmålene:

” Hvis det ikke ligger i målene, så er der ikke plads til at undervise i det.”

Lidt anderledes forholdt det sig blandt de undervisere, der så det som deres opgave at undervise i iværksætteri. I denne gruppe var de tre mest almindelige barrierer manglende efteruddannelse, mangel på tid og utilstrækkeligt undervisningsmateriale. Dette tyder på, at viljen til at undervise i iværksætteri i nogen grad er til stede, men at underviserne i nogen grad savner de rette redskaber og rammer.

Dette blev bekræftet i flere af interviewene, hvor eksempelvis Lars fra eux udtalte, at selv om der er krav om, at der skal undervises i iværksætteri, mangler underviserne ofte tid og konkrete vejledninger for at kunne udføre denne opgave tilfredsstillende:



Mange kunne godt bruge en tjekliste for hvad man skal komme omkring, når man underviser i iværksætteri. Hvis man er lidt usikker på det, så er det ikke det, man springer til, når man har nok at se til med alt det andet.”

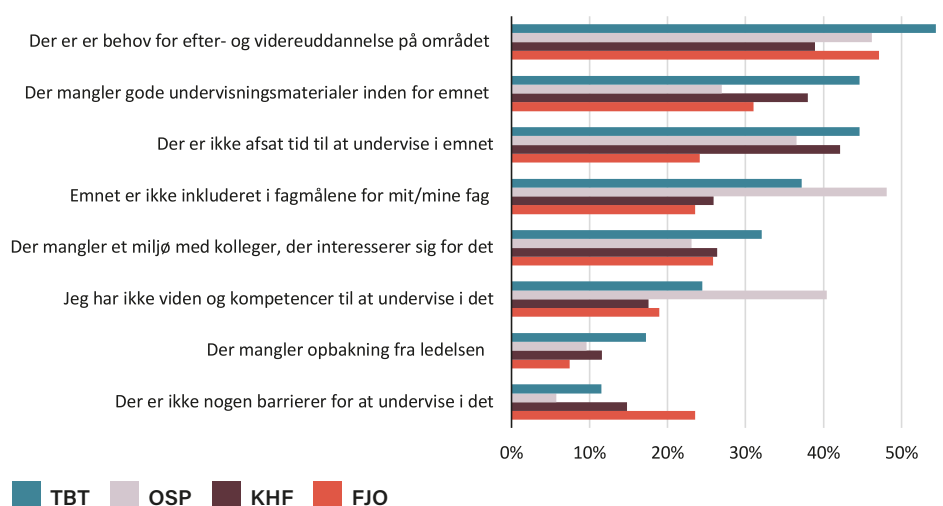
Samtidig var de tilgængelige materialer ikke altid gearede til den konkrete undervisnings-situation på erhvervsuddannelserne. Kim, der underviste på TBT, beskrev således, hvordan han havde brugt ”Kickstart³”-materialet. Dog oplevede han, at der havde været udfordringer med materialets omfang i forhold til den tid, han havde til rådighed, samt at det ikke altid matchede elevernes forudsætninger.

Ser man på barrierer fordelt efter uddannelsesretning, ses det af figur 7, at især undervisere på TBT og KHF oplevede manglen på videreuddannelse, undervisningsmaterialer og tid til at undervise i iværksætteri som barrierer.

Et lignende mønster tegner sig for FJO, om end der på denne retning også var en gruppe undervisere, der savnede et kollegialt miljø omkring iværksætteri. Desuden var der en gruppe, der ikke oplevede nogen barrierer. Disse besvarelser kunne tyde på en opfattelse af, at undervisere på FJO var mindre optagede af iværksætteri end undervisere på TBT og KHF. Eksempelvis nævnte Kirsten, der underviste på FJO, i sit interview, at mange af hendes kolleger ikke havde erfaring med iværksætteri og derfor begrænsede muligheder for at udvikle et fælles miljø, hvor man kunne udveksle viden og erfaringer.

Sluttelig afviger OSP fra det overordnede mønster, ved at de mest fremherskende barrierer udover behov for videreuddannelse var fagmål og manglende viden. Dette bekræfter ovenstående pointe om, at OSP-undervisere var mindre tilbøjelige til at opfatte undervisning i iværksætteri som en meningsfuld del af deres arbejde.

³ <https://orcapress.ffe-ye.dk/62542>



Figur 7 / Oplevelser af barrierer for undervisere, der havde til opgave at undervise i iværksætteri, fordelt på eud-retning

Anm.: Beregninger på baggrund af 956 undervisere på eud, der alle mener, at det er deres opgave at undervise i opstart af virksomhed.

Udover de i spørgeskemaet nævnte barrierer blev der i interviewene diskuteret andre forhold, der kunne afholde undervisere fra at undervise i iværksætteri. Flere interviewpersoner nævnte elevernes manglende interesse og/eller forudsætninger. Eksempelvis udtalte Jakob, der underviste på FJO-retningen, at de store forskelle i elevernes interesser og forudsætninger kunne være svære at balancere i undervisningen:

”Jeg synes, at det er svært at undervise i iværksætteri, da man skal være helt differentieret i undervisningen. Der er nogle elever, der giver helt op, da de ikke kan finde mening i det, da det ikke er noget for dem.”

Desuden nævnte Eva, der underviste på OSP-retningen, at hendes elever ofte havde meget forskellige baggrunde og i nogle tilfælde prioriterede stabil økonomi, fast arbejde og eventuelt dansk opholdstilladelse højere end at realisere deres potentiale som iværksættere.

Et andet forhold, der blev bragt op i interviewene, var forholdet til eksisterende virksomheder og faglige organisationer som en årsag til fokus på lønarbejde frem for iværksætteri. Flere af de interviewede undervisere oplevede, at mestre kunne være tilbageholdende med at dele information om, hvordan man driver en virksomhed, for at undgå fremtidig konkurrence. En underviser udtalte:

”

Erhvervsskolerne har rigtig meget fokus på mestrene og mindre på eleverne. Jeg kunne godt tænke mig, at vi havde mere fokus på individet, og hvilke muligheder eleverne har.”

En lignende pointe fremgik også af adskillige spørgeskemabesvarelser, såsom dette eksempel:

”

Branchemedlemmer har ofte udtalt en skepsis over at vi uddanner 'nye konkurrenter', hvilket jeg er totalt uenig i. Men det kan gøre eleverne utrygge.”



07

Undervisning i iværksætteri i praksis

Underviserne blev også spurgt om deres uddannelsessteders syn på og tilgang til iværksætteri. Ser man på de fire retninger, fulgte KHF og FJO samme mønster, hvor mange respondenter var enige i, at deres kolleger havde et højt vidensniveau, og at undervisningen både motiverede eleverne og gav dem kompetencer, som det fremgår af tabel 1. Ligeledes angav undervisere inden for disse to retninger, at undervisning i iværksætteri ofte var en del af særskilte emne- eller projektforsløb. TBT fulgte overordnet samme tendens, men i mindre udpræget grad.

Det lader til, at undervisning i iværksætteri på OSP-retningen, ifølge underviserne, i højere grad foregik i forbindelse med tilvalgsmoduler sammenlignet med undervisningen på andre retninger. Desuden indikerer undervisernes svar, at OSP skiller sig ud i forhold til de andre eud-retninger ved undervisernes vidensniveau, og at eleverne generelt ikke har de nødvendige kompetencer for at starte egen virksomhed. Dog var relativt mange undervisere på OSP enige om, at et styrket fokus på iværksætteri vil motivere eleverne på uddannelsen.

	FJO	KHF	OSP	TBT	Total
Undervisning i opstart af virksomhed foregår primært i særlige emne- eller projektorienterede forløb	3,5	3,7	3,0	3,3	3,3
Undervisning i opstart af virksomhed foregår kun i forbindelse med tilvalgsmoduler	2,2	2,1	2,7	2,3	2,3
Lærerne har et højt vidensniveau, når det gælder opstart af virksomhed	3,0	3,1	1,8	2,6	2,6
Undervisningen giver generelt set eleverne de nødvendige kompetencer til at starte egen virksomhed	2,9	3,0	1,8	2,4	2,5
Et styrket fokus på iværksætteri og viden om at starte egen virksomhed vil motivere eleverne på uddannelsen	3,4	3,5	3,5	3,2	3,2

Tabel 1 / Undervisernes syn på de uddannelsessteder, de underviser på, fordelt på eud-retning på en skala fra 1-5, hvor "1" betyder helt uenig og "5" betyder helt enig (gennemsnit)

Anm.: Beregninger på baggrund af 1.907 undervisere på eud. Undervisere, der har svaret "Ved ikke", er ikke med i gennemsnitsværdierne.

Ser man på, hvem der underviste i iværksætteri, angav knap hver tredje underviser, der primært underviser i grundfag, at de i nogen eller høj grad inddrog elementer i deres undervisning. Mens kun 7 pct. slet ikke underviste i iværksætteri, jf. figur 8.

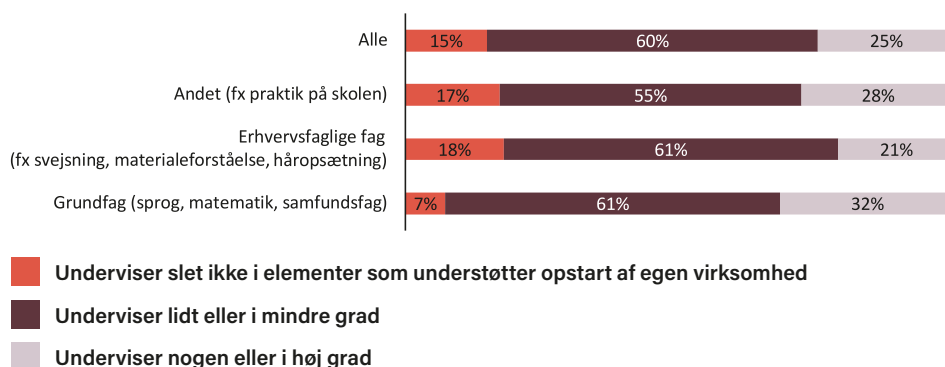
Hvad angår underviserne, der primært underviser i erhvervsfaglige fag, var det godt hver femte, der slet ikke underviste i elementer, der understøtter opstart af virksomhed. En mulig forklaring kunne være, at undervisningen i de erhvervsfaglige fag i højere grad fokuserer på faglige kompetencer snarere end iværksætterkompetencer, mens der i grundfagene er mere plads til at inddrage elementer, der understøtter iværksætteri. Dette understøttes af besvarelser af de åbne spørgsmål i spørgeskemaet, hvor nogle af de

erhvervsfaglige undervisere følte, at deres kompetencer og opgaver lå i at videregive konkrete faglige færdigheder til eleverne. Således skrev en TBT-erhvervsfagsunderviser:

”

Jeg er tømrer og ikke erhvervsdrivende. Det er ikke en del af den undervisningsplan, jeg/vi arbejder ud fra, og jeg har ikke nok viden til at undervise i iværksætteri. Jeg opfordrer da eleverne til at blive selvstændige, hvis snakken kommer ind på det, men det er ikke noget, der er en del af undervisningen.”

Figur 8 / Undervisningsfag blandt respondenter, der havde til opgave at undervise i elementer, der understøtter iværksætteri



Anm.: Beregninger på baggrund af 955 undervisere på eud, der alle mener, at det er deres opgave at undervise i opstart af virksomhed.

Hvad angår de sammenhænge, hvori underviserne underviste i iværksætteri, viser figur 9, at to ud af tre undervisere, der underviser i elementer, der understøtter opstart af virksomhed, så det som del af deres fagmål. Mens knap hver tredje underviser vejledte uden for den obligatoriske undervisning. Godt hver fjerde underviser, der underviste i opstart af virksomhed, faciliterede kontakt mellem elever og erhvervskontakter.

Disse svar tyder på, at der er en klar sammenhæng mellem fagmål og undervisning i iværksætteri, hvilket understøttes af spørgeskemabesvarelserne, hvoraf en del påpeger, at man for at nå hele pensum er nødt til at holde sig til de udspecificerede fagmål. Fx skrev en TBT-grundfagsunderviser:

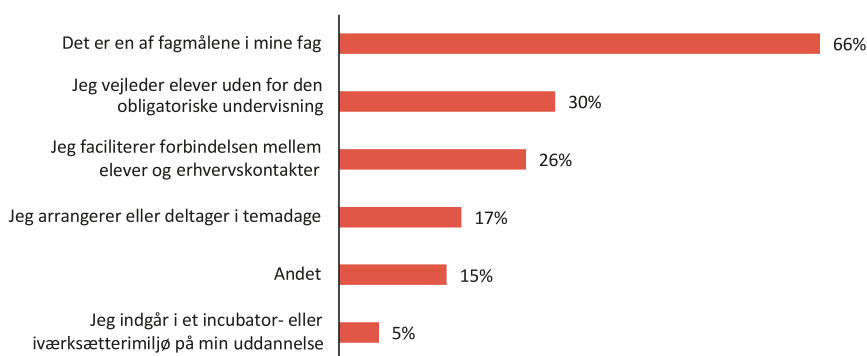
”

Opstart af virksomhed er ikke en del af målene for de fag jeg underviser. Bliver opstart af virksomhed en del af målpindene, underviser jeg gerne i dette. Desværre er tiden så knap at der ikke er tid til at beskæftige sig med emner som ikke er nævnt i bekendtgørelsen.”

Nogle undervisere angav dog, at de efter behov kunne inddrage iværksætteri i undervisningen på en mere uformel basis, om end dette ikke lader til at være en alment gældende praksis. Således skrev en TBT-erhvervsfagsunderviser i sin besvarelse:

”

Det ikke er en del af uddannelsen. At jeg så underviser i det i varierende omfang er så noget andet.”



Figur 9 / Hvordan der undervises i opstart af virksomhed

Anm.: Beregninger på baggrund af 1.046 undervisere på eud, der alle underviser i elementer, der understøtter opstart af virksomhed.

Konkrete undervisningsforløb, der understøtter iværksætteri, kan se meget forskellige ud afhængigt af uddannelsesretning, fag, tidspunkt i uddannelsen samt individuelle undervisere og elever. Eksempler fra interviewene inkluderede deling af egne erfaringer, oplæg fra inviterede iværksættere samt deciderede caseforløb, hvor eleverne selv opbyggede en forretningsmodel. Desuden inddrog nogle undervisere eksternt udarbejdede forløb, som fx "Kickstart"⁴-programmet. Et eksempel fra spørgeskemaet lyder:

”

Jeg har udviklet et modul, som går på tværs af alle fagretninger, som hedder 'iværksætteri'. Med inspiration fra 'Løvens Hule' skal eleverne, i grupper, opstarte en fiktiv virksomhed. Ideforløbet skal pitches for et panel af selvstændige ude fra branchen, hvorefter eleverne skal folde forretningen ud og til sidst fremlægge processen for løverne.”

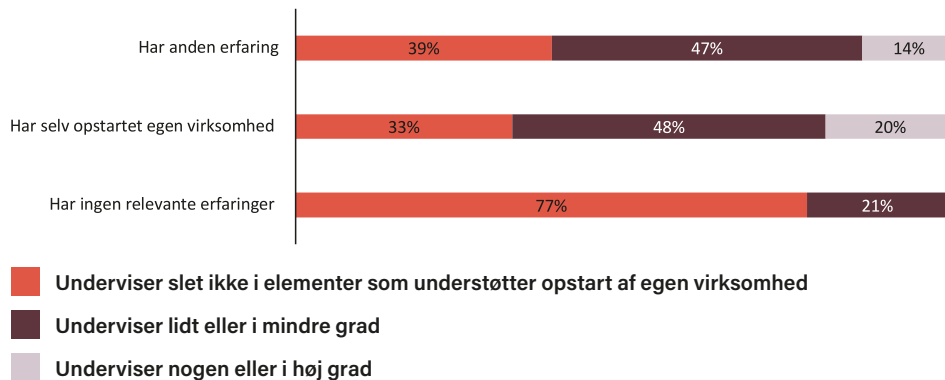
⁴ <https://orcapress.ffe-ye.dk/62542>

08

Undervisernes egen erfaring med iværksætteri

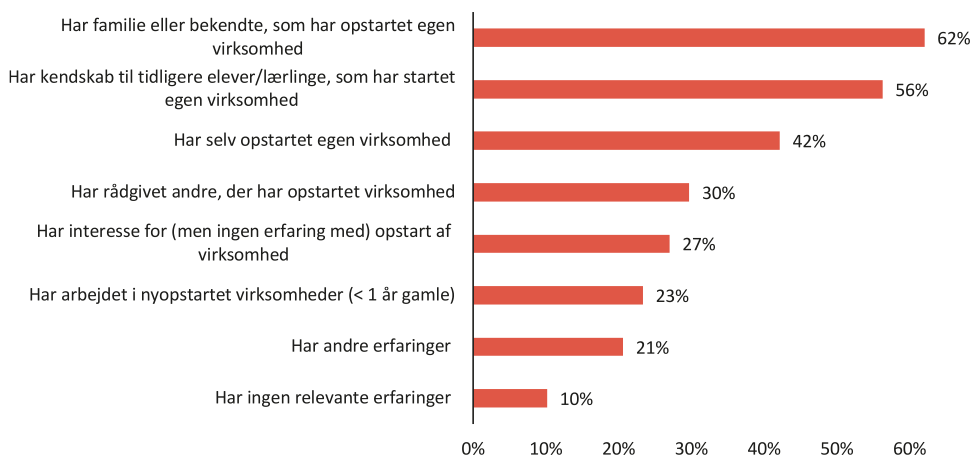
Det er især undervisere med erfaringer inden for iværksætteri, der underviser i emnet. Som det fremgår af figur 10, underviser mellem 61 pct. og 68 pct. af undviserne med erfaringer inden for iværksætteri i emnet. Til sammenligning underviste 25 pct. af dem uden relevante erfaringer med elementer, der understøtter opstart af virksomhed.

Som et eksempel på, hvordan konkrete erfaringer kunne komme i spil talte Kim, der underviste på TBT, om, hvordan han brugte sin egen fortid som iværksætter aktivt i undervisningen, når han vurderede, om elevernes casevirksomheder var realistiske og økonomisk holdbare.



Anm.: Beregninger på baggrund af 1.966 undervisere på eud.

Fokuserer man udelukkende på erfaringen blandt de respondenter, der havde til opgave at undervise i iværksætteri, viser figur 11, at mellem 56 pct. og 62 pct. af dem havde familie, venner eller tidligere elever, som var iværksættere. Samtidig havde 42 pct. af disse undervisere personlige erfaringer med iværksætteri.



Anm.: Beregninger på baggrund af 956 undervisere på eud, der alle mener, at det er deres opgave at undervise i opstart af virksomhed.

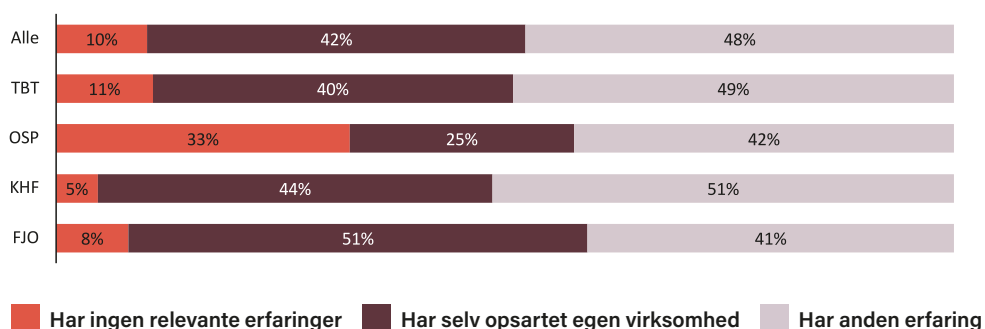
Fordelt på uddannelsesretning havde ca. 90-95 pct. af de undervisere på KHF, TBT og FJO, der så det som deres opgave at undervise i iværksætteri, en eller anden form for erfaring. På OSP var andelen på ca. 80 pct., som det fremgår af figur 12.

Både spørgeskemarespondenter og interviewpersoner beskrev, hvordan erfaringer kunne medvirke til at gøre undervisningen i iværksætteri mere konkret og relevant for eleverne. Blandt andet kunne konkrete erfaringer styrke undervisernes forståelse for, hvilke emner det gav mening at inkludere i undervisningen, som det eksempelvis fremgår af dette citat fra en spørgeskemabesvarelse:

”

Ved undervisning af opstart af virksomhed inddrager jeg egne erfaringer fra tidligere ansættelsesforhold i andre virksomheder, hvor emner som drift og struktur, medarbejdertrivsel indgår.”

Figur 12 / Erfaringer med iværksætteri blandt undervisere, der havde til opgave at undervise i iværksætteri fordelt på eud-retning.



Anm.: Beregninger på baggrund af 955 undervisere på eud, der alle mener, at det er deres opgave at undervise i opstart af virksomhed



09

Appendiks

Datagrundlag

Spørgeskemaet blev udsendt til 5.087 modtagere den 15. april 2021 via Danmarks Statistik (DST). Populationen var udvalgt på baggrund af DST's oplysninger om ansættelse på erhvervsuddannelserne. Disse oplysninger gælder dog kun op til 2018, hvorfor undervisere, der er blevet ansat mellem 2018 og 2021, ikke figurerer i denne undersøgelse. Der blev desuden gennemført syv semistrukturerede interviews med undervisere på erhvervsuddannelser (se nedenfor).

	Antal (spørgeskema)	Andel (spørgeskema)	Antal (interviews)
Fødevarer, jordbrug og oplevelser (FJO)	283	14 pct.	2
Kontor, handel og forretningsservice (KHF)	311	16 pct.	2
Omsorg, sundhed og pædagogik (OSP)	354	18 pct.	1
Teknologi, byggeri og transport (TBT)	1011	51 pct.	1
Andet, Ønsker ikke eller Ved ikke	8	0 pct.	1
Total	1.967	100 pct.	7

Tabel 1A / Oversigt over spørgeskemarespondenter og interviewpersoner

I spørgeskemaet er gruppen af undervisere spurgt om, hvilken af de fire indgange som de primært underviser på, efterfulgt af nogle eksempler på, hvilken type uddannelser kategorien indeholder:

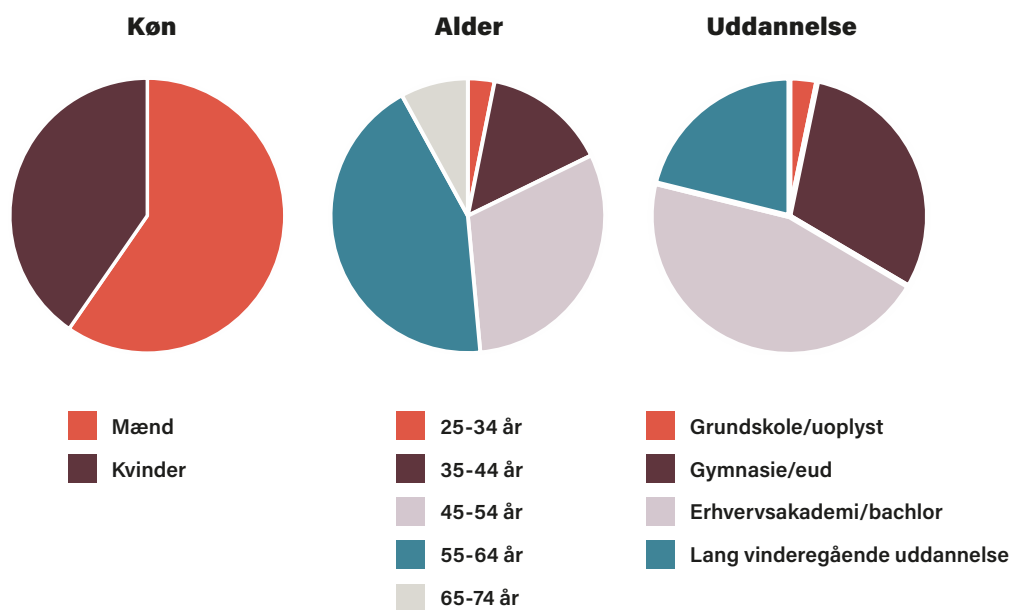
- Fødevarer, jordbrug og oplevelser (fx frisør, slagter eller tjener)
- Kontor, handel og forretningsservice (fx kontor- finans- eller handelsuddannelsen)
- Omsorg, sundhed og pædagogik (fx social- og sundhedshjælper eller tandklinikassistent)
- Teknologi, byggeri og transport (fx murer, smed eller elektriker).

Klassificeringen af uddannelser følger inddelingen fra UddannelsesGuiden⁵, som er den samme inddeling, DST benytter sig af.

I alt 2.488 respondenter fuldførte spørgeskemaet, hvilket svarer til en svarprocent på 49. Af disse underviste 1.967 på erhvervsuddannelserne på tidspunktet for deres besvarelse, hvilket vurderes at være tilstrækkeligt for at kunne analysere resultaterne på en meningsfuld måde. I forhold til de fire eud-retninger viser tabel 1A, hvorledes de 1.967 respondenter fordelte sig.

⁵ <https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser>

Figur 13 / Oversigt over spørgeskemarespondenters karakteristika

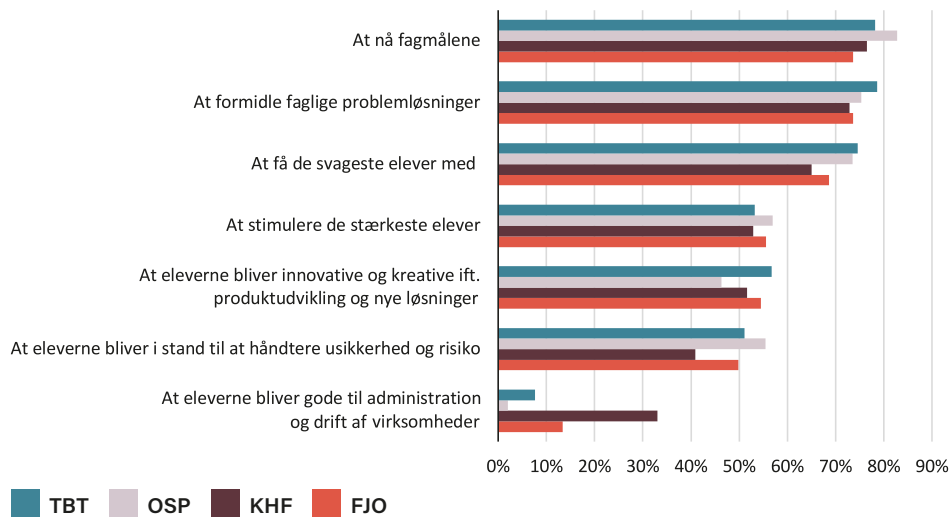
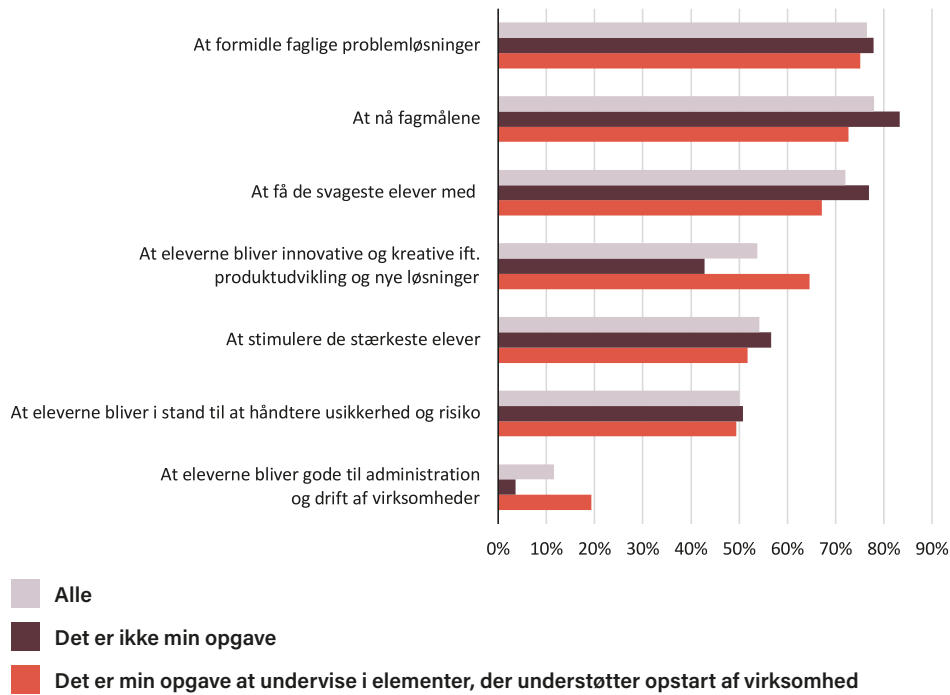


64 pct. af spørgeskemarespondenterne angav, at de primært underviste i erhvervsfaglige fag, mens 25 pct. primært underviste i grundfag. Hvad angår anciennitet, havde 22 pct. 6-10 års erfaring, mens 59 pct. havde mere end 10 års erfaring. Dette er ikke nødvendigvis repræsentativt for undervisere på erhvervsuddannelserne som helhed, men det betyder, at nedenstående spørgeskemaresultater i nogen grad er et udtryk for de mere erfarne underviseres perspektiv på undervisning i iværksætteri.

Som en del af baggrundspørgsmålene blev respondenterne desuden spurgt om deres tilgang til at undervise på erhvervsuddannelserne, både i forhold til generelle emner og emner, der relaterer sig til iværksætteri.

Der blev desuden gennemført syv semistrukturerede interviews med undervisere på erhvervsuddannelser mellem april og juni 2021. Underviserne blev rekrutteret dels via Fonden for Entreprenørskabs eksisterende netværk ($n = 4$). Denne gruppe blev udvalgt, da de både havde erfaring med at undervise i iværksætteri og havde været iværksættere selv. Dels blev interviewpersonerne rekrutteret via et udtræk fra respondenterne til spørgeskemaet ($n = 3$). Denne gruppe blev udvalgt ud fra, om de mente, at undervisning i iværksætteri var vigtigt, selvom de ikke selv underviste i emnet. Samlet set repræsenterede interviewpersonerne alle fire eud-retninger, mens en interviewperson underviste på eux, som det også fremgår af tabel 1A.

Der blev interviewet fire kvinder og tre mænd fra både jyske, fynske og sjællandske erhvervsskoler. Interviewene varede omkring en time og blev optaget, ligesom der blev taget noter undervejs. Noterne blev efterfølgende kodet i NVivo.



DEA

INDUSTRIENS FOND



FONDEN FOR ENTREPRENØRSKAB
MEDLEM AF JA WORLDWIDE